

SZABÓ KRISZTIÁN

egyetemi docens

Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Büntető Eljárásjogi Tanszék

ÉSZREVÉTELEK AZ ÚJ BÜNTETŐELJÁRÁSI JOGINTÉZMÉNYEKHEZ*

BEVEZETÉS

Kutatásom során az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) büntető eljárásjogi tárgyú és magyar vonatkozású ítélkezési gyakorlatát vizsgáltam, illetve annak hatását a hazai jogalkotásra és jogalkalmazásra. Ennek során a Magyarországra vonatkozó 2013. január 1. és 2016. december 31. között született strasbourgi ítéleteket vettem alapul, mivel ezeknek a feldolgozása és a büntetőeljárásról szóló – jelenleg még hatályos – 1998. évi XIX. törvényre (a továbbiakban: Be.) gyakorolt hatásának vizsgálata csak részben történt meg a hazai szakirodalomban. A vizsgált időszakban az előzetes letartóztatással, a hatékony védelemmel és a fogvatartás körülményeivel kapcsolatos strasbourgi döntések születtek. Az előbbi kettővel kapcsolatos eredményeket a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara jog- és államtudományi folyóiratának, a Pro Futuronak a 2017. évi első számában publikáltam.

Jelen tanulmányban a fogvatartás körülményeivel kapcsolatos pilot-judgement hatását, továbbá a 2017. június 13. napján elfogadott új büntetőeljárás törvény alapjául szolgáló T/13972. számú törvényjavaslat előzetes letartóztatással

* A tanulmány az Igazságügyi Minisztérium jogászképzés színvonalának emelését célzó programjai keretében valósult meg. A tanulmányt megalapozó kutatásban hallgatóként Horváth Henriett V. évfolyamos, nappali tagozatos jogász szakos hallgató vett részt

kapcsolatos egyes rendelkezéseit vizsgálom az EJEB-gyakorlat tükrében. Ezek mellett ismertetem a 2017. január 1. és 2017. április 30. közötti két büntető eljárásjogi tárgyú magyar vonatkozású döntést is. Mindez azért releváns, mert a strasbourgi gyakorlat, továbbá az Egyezmény az alapjogvédelemnek azt a minimumszintjét határozza meg, amelyet minden részes államnak biztosítania kell, azonban a nemzeti jog ettől eltérő, magasabb követelményrendszert is kialakíthat az emberi jogok védelmére.¹ Ezzel összhangban a törvényjavaslat általános indokolásának II. pontja leszögezi, hogy „Az Alaptörvénynek, valamint Magyarország nemzetközi jogi és európai uniós tagságából eredő kötelezettségeinek való megfelelés nyilvánvalóan garanciális minimumot jelent.” Emiatt feltétlenül vizsgálatra érdemes, hogy a hazai szabályozás valóban maradéktalanul megfelel-e a garanciális minimumnak, vagy esetleg azt meg is haladja.

I. A FOGVATARTÁS KÖRÜLMÉNYEI: MEGALÁZÓ BÖRTÖNVISZONYOK

A jelen fejezetben tárgyalt kérdéskör egyszerre tartozik az előzetes letartóztatás révén a büntető eljárásjog, a szabadságelvonó büntetésekre tekintettel pedig a büntetés-végrehajtási jog területére. Vizsgálatom során az előbbire figyelemmel foglalkoztam vele, hozzátéve, hogy az előzetes letartóztatottak bizonyos tekintetben még a jogerős börtönbüntetésüket töltőknél is rosszabb helyzetben vannak.² Kiemelendő továbbá, hogy amennyiben a bíróság elrendeli az előzetes letartóztatását, úgy akár esetleges későbbi felmentése ellenére a terhelt a büntetőeljárás céljain túlmenően, akár visszafordíthatatlan és jóvátehetetlen károkat szenvedhet el, mint például munkajogviszonyának megszűnése, vállalkozásainak tönkremenetele, a társadalmi életben történő ellehetetlenülése, egészségi állapotának romlása, a kényszerintézkedés végrehajtása során elszenvedett testi bántalmazás, szexuális zaklatás.³ Minderre figyelemmel szükséges lenne a kényszerintézkedésről való döntés során azt is mérlegelni, hogy milyen körülmények közé kerül ennek révén a terhelt. Az előzetes letartóztatás hazai gyakorlatával kapcsolatos problémák és a jelen fejezetben tárgyalt végrehajtási körülmények sajnos nem jelentik akadályát annak, hogy a legsúlyosabb kényszerintézkedés egyfajta nyomásgyakorlási eszközzé váljon a hatóságok számára a terhelt együttműködésének kicsikarására.⁴ Elek Balázs

1 A 4/2013. (II. 21.) AB határozat indokolásának 19. pontja.

2 Például napi 23 órán keresztül vannak bezárva, míg a jogerős börtönbüntetést töltők esetében napközben a zárkaajtó nyitva van.

3 Az EJEB a végrehajtási körülmények miatt az embertelen, megalázó bánásmód sérelmét megállapította a 52624/10. sz. *Hagyó kontra Magyarország ügyben* és a 50130/12. sz. *Bandur kontra Magyarország ügyben*. A kérelmező szexuális zaklatást szenvedett el rabtársaitól a 43888/08. sz. *X.Y. kontra Magyarország ügyben*.

4 Bencze Máttyás: Az ártatlanság vélelmének érvényesülése a magyar büntetőbíróságok

kifejezetten kényszervallatásnak minősíti például a pszichikai kényszert olyan esetben, ha azt közli a nyomozó hatóság a terhelttel, hogy egyes kedvezményeket (szabadlábon hagyása) csak beismerő vallomás esetében kap meg.⁵

2015-ben az EJEB a *Varga és mások kontra Magyarország ügyben*⁶ hozott pilot ítéletében⁷ megállapította, hogy a kérelmezők fogvatartásának körülményei, így a büntetés-végrehajtási intézetek túlzásfoltossága és az egy főre jutó mozgástér elégtelen volta sérti az Egyezmény 3. cikkében foglalt embertelen, megalázó bánásmód tilalmát és ezzel összefüggésben a 13. cikkben foglalt hatékony jogorvoslathoz való jog sérelmét. A pilot ítéletet követően azonos alapon állapította meg az egyezményértést hazánk részéről az EJEB a *Gégény kontra Magyarország ügyben*.⁸ A túlzásfoltosság mellett a panaszok kitértek az alapvető higiénés feltételek hiányára, ezzel összefüggésben az elégtelen egészségügyi ellátásra. A hazai bírósági gyakorlat pedig korábban következetesen elutasította az erre alapozott nem vagyoni kártérítési igényeket, mondván az állami hatóságok nem tehetők felelőssé a fogvatartás körülményeiből eredő károkért.⁹ Az EJEB a pilot ítéletben megállapította, hogy Magyarországon *rendszerszintű probléma* a büntetés-végrehajtási intézetek túlzásfoltossága, és kötelezte hazánkat, hogy 6 hónapon belül dolgozzon ki egy akciótervet a strukturális problémák megoldására. Ez nem kizárólag új intézetek létesítését kell, hogy jelentse, hanem a tanulmányomban is vizsgált alternatív kényszerintézkedések megfelelő alkalmazását, illetve a szabadságelvonó büntetések számának csökkentését. Ennek megfelelően egy többirányú megoldási terv készült, amelynek célja, hogy a börtönzsúfoltosság

bizonyítási gyakorlatában, *Belügyi Szemle*, 2011/9, 107. és Kőszeg Ferenc: Bűnözés, börtönképesség, előzetes letartóztatás, *Belügyi Szemle*, 2011/4, 27.

- 5 Elek Balázs: *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban*, Debrecen, Tóth Könyvkereskedés és Kiadó (2008) 115.
- 6 14097/12, 73712/12, 34001/13, 44055/13. és 64586/13. sz. kérelmek alapján *Varga és mások kontra Magyarország ügyben* hozott ítélet, Emberi Jogok Európai Bírósága.
- 7 A pilot judgement eljárás lényege, hogy az EJEB tehermentesítése céljából egyszerűbb legyen azon repetitív, „klón”-ügyek kezelése, amelyek a részes állam jogrendszerében található rendszerszintű problémára vezethetők vissza. Az eljárás lényege, hogy olyan ügyekben, ahol az Egyezmény megsértésének hátterében a részes állam jogrendszerében rejlő rendszerszintű hiányosság áll, különösen ha ez feltehetően a jövőben jelentős számú egyéni panaszhoz vezetne, az EJEB döntésében azonosítja a strukturális hiányosságokat, ezzel segítve a részes államokat a megfelelő megoldás megtalálásában. Szilágyi Emese: *Megalázó börtönviszonyok: az első pilot judgement Magyarország ellen*, *Közjogi Szemle*, 2015/2, 68
- 8 44753/12. sz. *Gégény kontra Magyarország ügyben* hozott ítélet, Emberi Jogok Európai Bírósága.
- 9 Szilágyi: i. m. 68-69.

felszámolását szolgáló férőhely-bővítési programot kiegészítve a jogalkotás eszközeivel is segítse a probléma felszámolását és a hatékony jogorvoslati rendszer kiépítését.¹⁰

Az EJEB hazánkat az egyezményesértő fogvatartási körülmények megszüntetésére, emellett pedig hatékony preventív, illetve kompenzációs jogorvoslat kialakítására hívta fel. Az EJEB elvárásainak megfelelően azért, hogy hatékony hazai jogorvoslat keretében, hazai fórum előtt legyenek orvosolhatók a zsúfolt körülmények közötti fogvatartás miatti jogsérelmek, a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bvtv.) és ehhez kapcsolódóan más törvények módosításáról szóló 2016. évi CX. törvénnyel került bevezetésre 2017. január 1-étől kezdődően az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítás jogintézménye. Az eljárás során a pénzbeli kártalanítás mértékét a büntetés-végrehajtási bíró határozza meg az Egyezmény 3. cikkébe ütköző fogvatartási körülmények között töltött fogvatartási napok és a minimum 1.200 Ft, de legfeljebb 1.600 Ft napi kártalanítási összeg szorzataként. A Bvtv. nem taxatív módon szabályozza azokat az eseteket, amelyekért kártalanítás jár: a fogvatartása során a jogszabályban előírt élettér biztosításának hiánya és az ehhez esetlegesen kapcsolódó más, a kínzás, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmába ütköző elhelyezési körülmény, különösen az illemhely elkülönítésének a hiánya, a nem megfelelő szellőztetés, világítás, fűtés vagy rovarirtás által előidézett sérelem. A kártalanítás iránti igény attól a naptól számított hat hónapon belül érvényesíthető, amelyen az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények megszűntek. További feltétele a kártalanítási igény előterjesztésének, hogy a fogvatartott az egyezményesértő elhelyezés miatt merítse ki a sérelem elhárítását még preventív eszközként lehetővé tévő speciális panaszjogát. A börtönfejlesztések eredményeként ugyanis egyre inkább reálisan számolni lehet azzal, hogy lesz

10 A kormány 2015. március 23-i [DH-DD (2015) 622E/15 June 2015], valamint 2015. július 3-i cselekvési terve [DH-DD (2015) 753E/10 July 2015], a férőhelyek bővítése mellett a túlszűfolttség csökkenését várja az ún. telítettség-kiegyenlítési programtól is. Ennek lényege, hogy a fogvatartottak országosan átcsoportosításra kerülnek a zsúfolt büntetés-végrehajtási intézetekből a kevésbé telített intézetekbe. A kormány 2015. decemberi cselekvési terve (DH-DD (2015) 1373E/17December 2015) legutóbbi cselekvési terve a börtön népesség csökkentése érdekében két jogi lépésről is tájékoztatta a Miniszteri Bizottságot. Így egyrészt a fogvatartotti létszám javulását reméli a reintegrációs őrizet jogintézményétől, másrészt pedig attól az intézkedéstől, hogy a szabadságvesztés végrehajtásának megkezdésére a felhívást 2015. január 1. napjától a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (a továbbiakban: BVOP) küldi meg az elítéltnak. A kérdéskörrel részletesen: Juhász Zsuzsanna: A magyar börtönügy aktuális kérdései, *Jogelméleti Szemle*, 2016/2, 76-77.

olyan kapacitással rendelkező büntetés-végrehajtási intézet, ahova a fogvatartott a kapcsolattartási jogának a sérelme nélkül átszállítható.¹¹

A kártalanítás összegével szembeni beszámítás, illetve követelés kielégítés lehetősége kizárólag azzal a bűncselekménnyel összefüggésben megítélt polgári jogi igény, illetve a polgári bíróság által jogerősen megítélt kártérítés vagy sérelemdíj erejéig van helye, amely miatt kiszabott szabadságvesztés végrehajtása tekintetében a kártalanítást megállapítják, illetve a gyermektartásdíj behajtása iránti végrehajtási eljárásban érvényesített követelés erejéig. Ahogy a törvényjavaslat 22. §-hoz fűzött indokolás ezzel kapcsolatban kiemeli, a *Selmouni kontra Franciaország ügyben*¹² a Bíróság Nagykamarája kimondta, hogy a 41. cikk alapján megítélt kártérítésnek mentesnek kell lennie bármiféle végrehajtás alól, azonban az Európa Tanács szakértői a fogvatartott oldalán fennálló esetleges külső tartozások rendezésével kapcsolatban úgy nyilatkoztak, hogy a magánszemélyek bírósági döntésen alapuló követelései esetén látnak lehetőséget a megítélt összegből történő levonásra. Egyelőre természetesen nincs olyan EJEB döntés a Bvtv. 10/A. § (7) bekezdésében szabályozott kártalanítási összegből történő egyéb igény kielégítésével kapcsolatban, amely ezzel ellentétes megállapítást tett volna, ennek a problémának a megoldása a jövő egyik kérdése lehet.

2. AZ ELŐZETES LETARTÓZTATÁSSAL KAPCSOLATOS HATÁROZATOK ÉS AZ ÚJ BÜNTETŐELJÁRÁSI TÖRVÉNY

Az új büntetőeljárás törvény kodifikációja során egyértelmű szempont volt, hogy a jogszabály tekintettel legyen többek között az Egyezmény rendelkezéseire és az EJEB gyakorlatára.¹³ A törvényjavaslat az immáron letartóztatás elnevezésű jogintézménnyel kapcsolatban a következő, az EJEB gyakorlatára figyelemmel problémás rendelkezéseket tartalmazza.

11 T/12179. számú törvényjavaslat indokolással – A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény és ehhez kapcsolódóan más törvények módosításáról. Részletes indokolás a 22. §-hoz.

12 25803/94. sz. Selmouni kontra Franciaország ügyben hozott ítélet, Emberi Jogok Európai Bírósága.

13 Miskolczi Barna: Az új büntetőeljárás kodifikációs irányelvei. In: Elek Balázs, Miskolczi Barna (szerk.): *Úton a bírói meggyőződés felé*, Debrecen, Printart-Press (2015) 31.

Az EJEB több határozatában leszögezte, hogy az Egyezmény 5. cikk 3. bekezdése alapján önmagában a fogvatartott egészségi állapotára figyelemmel nem kötelező a szabadlábra helyezése a nemzeti hatóságok részéről. Azonban ezt a körülményt vizsgálni szükséges az idő múlásával együtt annak kontextusában, hogy a letartóztatás valóban az észszerű időn belül történő bíróság elé állítás célját szolgálja-e, vagy sem. Az idő múlásával a fogvatartott romló egészségi állapota egyre kevésbé indokolja az előzetes letartóztatás szükségességét, és indokoltá teszi alternatív kényszerintézkedések alkalmazását. Erre tekintettel a Be. tervezet 270. § (1) bekezdése még *expressis verbis* kimondta, hogy a letartóztatás helyett alkalmazható bűnügyi felügyelet elrendelésekor – többek között – figyelemmel kell lenni a terhelt személyi és családi körülményeire, különösen az egészségi állapotára, idős korára. A törvényjavaslat 277. § (4) bekezdésének c) pontja ezt a példálózó jellegű felsorolást sajnos mellőzi, a miniszteri indokolás nem ad iránymutatást a kérdésben, de a gyakorlatban a vizsgálandó szempontok szükséges, hogy kiterjedjenek a terhelt egészségi állapotára is. Talán szerencsésebb lenne ezt mégiscsak megjeleníteni a normaszövegben.

A Nagy Gábor kontra Magyarország ügyben az EJEB kimondta, hogy a „fogvatartás ellen benyújtott kérelmek vonatkozásában a bíró általi meghallgatáshoz való jogot ésszerű időközönként gyakorolni kell. [...] a bíróság nincs meggyőződve arról, hogy fogvatartásának igazoltságával kapcsolatosan a kérelmezőt ésszerű időközönként meghallgatták [...] Különösen a négy hónap körüli időszak nem tekinthető ésszerű időköznek.”¹⁴ *A Galambos kontra Magyarország ügyben* az EJEB ezzel összhangban rögzítette, hogy a döntően írásbeli eljárás nem ad megfelelő lehetőséget a védelem számára, hogy hatékonyan vitathassa az ügyészi indítványban foglalt érveket, vagy előterjesztesse ezzel kapcsolatos bizonyítékait.¹⁵ *A Bandur kontra Magyarország ügyben* szintén kifogásolta az EJEB, hogy a kérelmezőt a három hónapos fogvatartása során csupán egy alkalommal, a kényszerintézkedés elrendelésekor hallgatta meg bíróság, egyebekben bírósági meghallgatás nélkül történt az előzetes letartóztatás meghosszabbítása anélkül, hogy az ügyészi indítványt a bíróság döntését megelőzően a védelemnek kézbesítették volna.

Két probléma merül tehát fel: a bírói meghallgatás sűrűsége és az ügyészi indítványokkal kapcsolatos védelmi érvek bevárása a döntéshez, amely nyilvánvalóan összefüggésben van azzal, hogy a védelem részére az indítványt mikor kézbesítik.

14 *Nagy Gábor kontra Magyarország ügy*, az ítélet 45. és 48. pontjai.

15 *Galambos kontra Magyarország ügy*, az ítélet 35. pontja.

Jelenleg a Be. 210. §-a alapján az elrendelés és a hat hónapot meghaladó hosszabbítás tartozik ülésre, egyebekben csak akkor kell azt tartani, ha az indítványban a korábbi határozathoz képest a meghosszabbítás okaként új körülményre hivatkoztak. Hangsúlyozandó, hogy ez nem vonatkozik a védelem által az előzetes letartóztatás megszüntetésére vonatkozó indítványára, akár tartalmaz új körülményeket, akár nem. Bár a kodifikáció során felmerült, hogy a törvényben a bírói meghallgatáshoz való jog, ekként a fegyverek egyenlősége szempontjából kívánatos kontradiktórius eljárásra rövidebb időközönként kerüljön sor, végül ez nem került sem a tervezetbe, sem az elfogadott normaszövegbe. Így viszont a gyakorlati tapasztalatokra figyelemmel továbbra is reális a veszély, hogy a *Nagy Gábor kontra Magyarország ügyben* kifogásolt négy hónapos időtartamig nem kerül sor a terhelt bírói meghallgatására, kizárólag írásbeli eljárás keretében történik a kényszerintézkedés meghosszabbítása. Ennek során pedig szintén előfordul, hogy a bíróság nem várja be a védelemnek az ügyészi indítvánnyal kapcsolatos észrevételeit, még akkor sem, ha erre egyebekben elegendő idő állna rendelkezésére. A strasbourgi elvárásokra tekintettel szükséges lenne a bírói meghallgatás rövidebb időközönkénti szabályozása, továbbá a védelem észrevételeinek megtételére határidő biztosítása, amelynek a terhelt vagy a védő általi elmulasztása természetesen nem akadályozná a bírói döntéshozatalt.

További problémát jelenthet, hogy a letartóztatással kapcsolatos fellebbezés elbírálása iratok alapján történik, vagyis a jogorvoslat során eljáró bíróság jelenleg soha nem találkozik személyesen a terhelttel. Szükséges lenne itt is biztosítani az ülés tartásának lehetőségét.¹⁶ A 2017. június 13. napján elfogadott törvényjavaslat 480. § (3) bekezdése viszont csak a letartóztatás elrendelésére irányuló indítvány elutasítása esetén teszi lehetővé a jogorvoslati nyilatkozat megtételével egyidejűleg a fellebbezés ülésen történő elbírálásának indítványozását. A 481. § (4) bekezdés második mondata szerint a törvényszék erre irányuló indítvány hiányában is tarthat ülést, de nem egyértelmű, hogy ez a 480. § (3) bekezdésére történő visszautalás miatt csak az abban foglalt esetben, vagy attól függetlenül is lehetséges. Mindenképpen hiányzik azonban annak biztosítása, hogy a letartóztatás elrendelésével szemben benyújtott jogorvoslat erre irányuló indítvány alapján ülésen kerüljön elbírálásra.

Mindenképpen kifogásolható, hogy az előzetes letartóztatás feltételeit a tervezethez képest a törvényjavaslat akként változtatta meg, hogy a nyomozási

16 Erről részletesen lásd Az előzetes letartóztatás gyakorlata: az alternatív kényszerintézkedések és a bírói döntéshozatal vizsgálata, Kutatási Jelentés, Magyar Helsinki Bizottság (2015) 8. és 43.

bírónak figyelemmel kelljen lennie a nyomozás érdekeire.¹⁷ Ez a rendelkezés ütközik a 166/2011. (XII. 20.) AB határozatban foglaltakkal, amely egyértelműen megállapította, hogy a nyomozási bíró a német büntető perrendtartásból átvett jogintézmény, amelynek fő funkciója az eljárási garanciák érvényre juttatása és ennek keretében az alapjogvédelem a nyomozási szakaszban. Az, hogy bármilyen nyomozástaktikai megfontolásra figyelemmel legyen a döntése során a hivatkozott AB határozat alapján egyértelműen alaptörvény-ellenes és nemzetközi szerződésbe ütköző.¹⁸ Arra, hogy ez a tervezetben még nem szereplő, erősen kifogásolható rendelkezés milyen érdekek miatt került az elfogadott normaszövegbe, a törvényjavaslat miniszteri indokolása sem ad magyarázatot.

3. AZ EJEB MAGYAR BÜNTETŐELJÁRÁSI VONATKOZÁSÚ 2017. JANUÁR 1. UTÁN MEGHOZOTT ÍTÉLETEI

3. 1. *Béres és mások kontra Magyarország ügy*¹⁹

Az eljárás a Parlament épületénél 2011. december 23. napján tartott demonstrációban résztvevő panaszosok kérelmére indult, akik az Egyezmény 6. cikk 2. bekezdésében rögzített ártatlanság vélelmének sérelmét állították.²⁰ Az ellenük folyó büntetőeljárást ugyanis a nyomozó hatóság megszüntette a közkegyelem gyakorlásáról szóló 2012. évi XII. törvény 1. § alapján. Ennek értelmében nem indítható, illetve nem folytatható büntetőeljárás a 2011. december 23-án az

17 A törvényjavaslat vonatkozó része: 277. § (4) *Letartóztatás a terhelt jelenlétének biztosítása, a bizonyítás megnehezítésének vagy megghiúsításának megakadályozása, illetve a bűnismétlés megakadályozása érdekében rendelhető el, ha különösen*

a) a bűncselekmény jellegére,

b) a nyomozás állására és érdekeire,

c) a terhelt személyi és családi körülményeire,

d) a terhelt és a büntetőeljárásban részt vevő vagy más személy viszonyára,

e) a terhelt büntetőeljárás előtt és az eljárás során tanúsított magatartására

tekintettel a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedéssel elérni kívánt cél távollattal, illetve bűnügyi felügyelettel nem biztosítható.

18 Az idézett határozatában az Alkotmánybíróság megállapította, hogy amennyiben „a nyomozási bíró eljárásában köteles figyelemmel lenni a nyomozó hatóság és az ügyész speciális, kizárólag a nyomozás során érvényesíthető nyomozástaktikai szempontjaira”, úgy ez alkotmányellenes és egyben nemzetközi szerződésbe is ütközik.

19 59588/12. és 59865/12. sz. *Béres és mások kontra Magyarország ügyben* hozott ítélet, Emberi Jogok Európai Bírósága.

20 Az LMP által meghirdetett tüntetésen néhány tucat aktivista a Parlament déli, illetve északi kapuja mellett sorakozott fel, tiltakozva elsősorban a gazdasági stabilitási és a választójogi törvény elfogadása ellen. Később a hozzájuk csatlakozó LMP-s képviselőkkel együtt leláncolták magukat az autóbéjáratoknál. A rendőrség összesen 43 embert állított elő személyi szabadság megsértése büntetett megalapozott gyanúja miatt.

Országházat körülvevő elzárt terület egyes bejáratainak több személy egymáshoz, illetve a kapukhoz láncolásával megvalósított lezárásával összefüggésben elkövetett, a régi Btk. 175. § szerinti személyi szabadság megsértése büntette miatt. A kérelmezők az „elkövetett” kifejezés használatát sérelmezték, ami azt sugalmazta megítélésük szerint, hogy bűncselekményt követtek el. Állításuk szerint amennyiben az ügyüket bíróság bírálta volna el, úgy lehetőség lett volna arra, hogy bűncselekmény hiányában kerüljön sor a felmentésükre.

Az EJEB az irányadó esetjogra figyelemmel leszögezte, hogy sérül az ártatlanság véelme, amennyiben egy állami tisztviselő olyan kijelentést tesz, amelyben egy büntetőeljárás hatálya alatt álló személy bűnössége tükröződik anélkül, hogy ezt a személyt jogerősen elítélték volna. Az ártatlanság véelme nem kizárólag büntetőeljáráson belül, és nem csupán az eljáró hatóságok által sérthető meg, hanem akár egy felmentést követően, vagy más állami szervek, tisztségviselők által is. Ugyanakkor egyes szerencsétlen kifejezések sajnálatos használata önmagában még nem meghatározó tényező az ártatlanság véelmének sérelme szempontjából, különösen kiragadva azokat a konkrét eljárásokból és körülményekből. Az EJEB álláspontja szerint a közkegyelemről szóló törvény nem kapcsolta össze közvetlenül, név szerint a kérelmezőket és az állítólagos bűncselekményt, továbbá egyéb módon nem kérdőjelezte meg ártatlanságukat. Az ártatlanság véelme nem foglalja magában abszolút módon azt a jogot, hogy mindenképpen bírósági ítélet szülessen a büntetőjogi vádakról, nemcsak ilyen formális módon kerülhet sor a büntetőeljárás befejezésére. Az EJEB a vizsgált esetben nem állapította meg az egyezményesértést.

3. 2. *Nagy Gábor kontra Magyarország 2. számú ügy*²¹

Az eset az előzetes letartóztatással kapcsolatos, és örömdetes fejlemény, hogy az előzetes letartóztatási okok megalapozottsága vonatkozásában nem marasztalta el hazánkat. A 2013. és 2016. közötti időszakban az EJEB által visszatérően kifogásolt probléma volt, hogy a megalapozott feltevéseket igénylő előzetes letartóztatási okokra [Be. 129. § (2) bekezdés b), c) és d) pontja] történő határozati hivatkozások gyakran megalapozatlanok.

Az ügyben a terhelt eljárási cselekményeknél való jelenlétét biztosítani hivatott b) pontos előzetes letartóztatással kapcsolatban az EJEB leszögezte, hogy önmagában a vádak súlyossága nem elégséges indok a terhelt hosszú időn keresztül történő

²¹ 73999/14. sz. *Nagy Gábor kontra Magyarország 2. számú ügyben* hozott ítélet, Emberi Jogok Európai Bírósága

fogvatartására, figyelemmel kell lenni a személyiségére, morális jellemzőire, vagyoni helyzetére, foglalkozására, családi kapcsolataira, kötődéseire. A konkrét esetben azonban a szökés, elrejtőzés veszélyére levont következtetést az EJEB is megalapozottnak tartotta, mivel a panaszos elmenekült a rendőrség elől, családtagjai számára is elérhetetlen volt, elfogatóparancs alapján került elfogásra.

A bizonyítás veszélyeztetésére vonatkozó c) pontos, ún. kollúziós előzetes letartóztatási ok tekintetében az EJEB megfelelő ténybeli indoknak találta, hogy a panaszos a tanúkra gyakorolt nyomás útján hamis alibit próbált magának igazolni, továbbá a harmadik és a negyedik feltételezett elkövető kiléte sokáig nem volt megállapítható a nyomozás során. A bűnisméltés veszélye vonatkozásában a d) pontos előzetes letartóztatási ok megfelelő ténybeli alapjának tartotta az EJEB, hogy a panaszost már korábban egy alkalommal elítélték, az eljárás tárgyát képező rablást büntetőeljárás hatálya alatt követte el, és rendezetlen személyi körülményekkel rendelkezett, munkahelye nem volt. Bár ez utóbbi önmagában nem ad alapot a bűnisméltés megállapítására, az egyéb körülmények fényében az EJEB nem tartotta egyezményesértőnek a hazai bíróság által levont következtetést.

Az EJEB tehát nem minősítette megalapozatlannak a magyar bíróságok azzal kapcsolatos következtetését, hogy enyhébb kényszerintézkedés útján a büntetőeljárás céljai elérése nem lehetséges a panaszos vonatkozásában. Mindezek alapján az Egyezmény 5. cikk 3. bekezdésének sérelme nem valósult meg.

Sajnálatos módon a fegyverek egyenlőségének, és ezáltal az Egyezmény 5. cikk 4. bekezdésének sérelme megvalósult, mert az előzetes letartóztatási okokat megalapozó bizonyítékokhoz a védelem hozzáférését nem biztosították a hatóságok. 2015. július 1. óta az előzetes letartóztatás elrendelése és fenntartása körében is jogosult a védelem az iratismeretre, ekként pedig valódi és hatékony védekezés kifejtésére. Ezen jog bármilyen korlátozása kizárólag a legszükségesebb esetekben lehetséges. Az EJEB szerint a panaszosnak nem volt érdemi lehetősége a felhozott előzetes letartóztatási okokat alátámasztó bizonyítékok érdemi vitására, ezért az egyezményesértést megállapította.

ZÁRÓ GONDOLATOK

Tényként rögzíthető, hogy az EJEB döntései egyértelműen hatnak a hazai jogalkotásra és ítélkezési gyakorlatra, még akkor is, ha a strasbourgi ítéletek általános kötelező erővel nem bírnak. Öröndetes fejlemény, hogy a vizsgálat tárgyát képező időszakban is igazolható az EJEB esetjogát egyre inkább figyelembe vevő tendencia, amelyre a Nagy Gábor kontra Magyarország 2. számú ügy mindenképp példaként

szolgál. Jelenleg az ún. iratismerethez való jog biztosítása területén lenne szükség előrelépésre, pedig ennek jogszabályi háttere már most is adott, az új büntetőeljárás törvény ezen nem változtat. Viszont ha a gyakorlat az egyes különös okokat megalapozó bizonyítékok rendelkezésre bocsátásának elmulasztását eltűri, úgy ebben a körben a sorozatos strasbourgi elmarasztalások szinte borítékolhatók. Azt nem állíthatjuk, hogy a hazai szabályozás meghaladja a bevezetőben jelzett garanciális minimumot, praktikum tekintetében még több indokolt kétség merülhet fel. A tervezet jelentős előrelépést jelenthetett volna, a végül elfogadott új büntetőeljárás törvény jelen tanulmány keretei között vizsgált megkérdőjelezhető rendelkezéseire figyelemmel azonban, kevésbé vagyok optimista